

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Жоржета Чолакова

за дисертационния труд на проф. д-р Калина Бахнева

„Между Елада и Рим. Полската литература през XIX и XX век.

(Избрани аспекти)“,

предназначен за придобиване на научната степен „доктор на науките“

Дисертационният труд на проф. д-р Калина Бахнева е респектиращо изследване, в което безспорната ерудиция на авторката се съчетава с широкомащабна и в същото време проникновена аналитичност, фокусирана върху литературните проекции на Античността в полската литература през последните два века. Заявената проблемна зона не само разширява хоризонта на литературоведската полонистика (има предвид не само българската литературоведска полонистика), но конструира оригинална методологическа парадигматика с висока евристична стойност. Преосмислен и концептуализиран е изключително богат емпиричен материал, който се простира извън границите на полската култура и литература, но който е релевантен на изследователската задача. Същевременно предложената дисертация доказва, че актът на обособяване и промисляне на всеки изследователски обект предполага и изисква той да бъде вписан и съизмерен с релевантни проблемни комплекси, каквато в случая е юдеохристиянската идея за света, устойчиво вградена в полското културно съзнание. Ето защо предложеният от Калина Бахнева труд основателно успоредява рефлексите на Античността в полската литература с тези на християнството и върху тяхното взаимоотношение и идейносимволен синтетизъм изгражда една цялостна история на движението на идеите през XIX и XX век.

Навлизайки в многоаспектното дискусивно поле за романтизма, авторката очертава напрежението, от една страна, в естетическата конкуренция между барок, класицизъм и романтизъм, а от друга – в исторически предопределеното от националната катастрофа на Полша обособяване на емигрантско литературно поле, в което по специфичен начин се преосмисля принадлежността на полската култура към общата за латинороманската зона на Европа и произтичащата ѝ от това равноправност на наследница на Античността. Тук бих открила тезата за доминация на бароковата

естетика в полския XVIII в. над класицизма, както и ролята на романтизма да „допълни незавършения и фрагментарно осъществения класицизъм“.

Изведени са същностни аспекти на еволюционните процеси, отразяващи рецептивните нагласи към Античността, както и проблемът за тяхното позициониране върху културната карта на Европа, и в частност на Полша, като е аргументирана тезата, че в литературното развитие на Полша актуализирането на Античността и Ренесанса се извършва не през просвещенския XVIII, а през XIX и XX век (с. 19). Друга работна хипотеза, която авторката формулира в първата част на своята работа и успешно защитава в хода на своите разсъждения, е базирана върху осъществения от полския романтизъм синтетизъм на различни религиозни системи и съответните им художествени рефлексии, които са проследени върху изключително богат емпиричен материал от философски, публицистични и художествени текстове не само на полски автори. Изложението върху лекциите на Мицкевич и пътеписа *Пътуване до Светите земи и Дневник на пътуването на Изток* на Словацки впечатлява с обстойния си коментар върху релациите езическа древност – юдаизъм – християнство, православие – католицизъм, гръцка и римска култура, културен център и периферия, които са детайлно разгърнати, за да бъде мотивирано тяхното динамично и често пъти нееднозначно взаимопроникване в културно-религиозната идея на полските романтици.

Във великолепия анализ на *Ангели* старозаветните и новозаветните първоначала на християнството, проектирани в идеологията на текста и в персонажната структура, са включени в богатата мрежа от интертекстуални полета, излъчващи мощна интенционална енергия. Топосът на Сибир е осмислен не само като художествена алегория на библейската пустиня, в която се осъществява срещата на Бога с Богоизбрания (Мойсей) и Богочовека (Иисус), но и през погледа на антични историци като Херодот, чиято *История* според авторката има вдъхновяващо въздействие върху Словацки. Достоинствата на подобен херменевтичен подход към конкретен художествен текст се измерват не само с метатекстово декодиране на вътрешното образно пространство, но и с неговото полагане в перспективата на интеркултурен и интертекстов диалогизъм, присъщ на антиканоничното художествено съзнание на Романтизма. По този начин въз основа на литературните проекции и трансгресии на различните религиозни системи и съответстващите им *topoi* в творчеството не само на Мицкевич и Словацки, но също на Крашински и Норвид, е аргументирана тезата за надконфесийната същност на полския романтизъм и за неговите интелектуални – а не стихийно инстинктивни – усилия за постигане на духовна консолидация както на

националната общност, така и на целокупното човечество. От революционното и екзалтирано в носталгичния си патос родолюбие на Мицкевич през идеята за мистичното прочистване на духовното битие при Словацки и историко-митологичния синтез на Крашински до репликиращата срещу романтичната идеализация поетическа вгълбеност на Норвид – всички тези основни за полския романтизъм мисловни хоризонти и образни регистри Калина Бахнева обследва с впечатляваща компетентност и изследователска находчивост. Като ценна стратегическа позиция на авторката се откроява трудното, но успешно организиране на текста около отделни проблемни центрове, които успоредяват художествените рефлексии на полските поети с антични и библейски идеи за универсума и човека. По този начин полската романтична философска и художествена мисъл е изведена в нейната органическа неделимост от общия контекст на европейския XIX в., в който се конструират универсалистски идеи за света като единство от видимо и невидимо, от материални и духовни измерения на битието, от тревожно изживяване на начално-финалната дефинираност на екзистенцията, изведена чрез доминиращите мотиви за детството и смъртта, и рационално конструирани човешки представи за цикличната непреходност и възпроизводимост на съществуването чрез мотива за прераждането, както и от ирационални тайнства, непроницаеми, но символно зададени в художественофикционалната проекция на устойчиви още от Античността метафизични идеи. Така научният труд на Калина Бахнева очертава мащабен диапазон от проблеми, от една страна, с глобален културологичен характер, а от друга – с херменевтичен, при което се осъществява успешна реализация на научен проект, съчетаващ генерализация на общоевропейски концептуални модели и конкретен анализ на целесъобразно избрани текстове на полския романтизъм. Както ни убеждава авторката, в художествените проекции на този нов културен, естетически и литературен феномен времевите и пространствените граници на отделните митологични, религиозни и философски системи са претопени – те не са мислени от полските романтици като диахронно редуващи се мисловни конструкти, а като равноредни, еднакво престижни като изява на човешкия дух в усилието му да постигне разбиране за диалектичната неделимост на надисторичността на битието и историчността на полската национална съдба.

Наблюденията и интерпретацията на разглежданите явления са коректни и аргументирани. Несъгласие обаче буди констатацията, че „през 80-те години на XVIII в. немският език изтласква чешкия от административния, образователния и литературния

живот“ (с. 339). Посоченото десетилетие е време на т. нар. Йозефински реформи, които са съпроводени от важни държавнически жестове, дали тласък за развитието на чешката култура, език и литература и поставили началото на Чешкото възраждане. Ако немският език наистина запазва своята доминантна позиция в административните институции, което впрочем е дълговековна традиция по тези земи и не се свързва с посоченото десетилетие, то в образователната система и в литературата чешкият език извършва съществен пробив: пример за това е откритата през 1793 г. Катедра по чешки език в Карловия университет, преиздаването и тълкуването на стари чешки текстове, литературната активност на школата на Антонин Пухмайер и т. н. – все пак в резултат именно на тези благоприятни културно-политически промени в Прага се ражда Славянската филология. Цитираната формулировка би могла все пак да бъде частично приета, но единствено в контекстуалния си смисъл, който визира асимилаторската политика на големите империи.

Като особено проникновен и новаторски за българската полонистика се откроява поетологичният анализ на Норвид, в който въз основа на детайлно осмислените прояви на интенционалния диалог между езичество и християнство, както и на образните рефлексии на антични реалии е провидяна амбивалентната позиция на романтизма. Ценен е и анализът на българския превод на Дора Габе на химните на Каспрович, премълчаните поетови послания са видени като проява на „редукцията на метафизичния елемент в родното религиозно/артистично самосъзнание“ (с. 475). Проследено е също така и въздействието, което преводната рецепция на полския символист оказва върху поети като Н. Лилиев, Т. Траянов и П. Славейков. В този смисъл предложеният дисертационен труд – не само в тези моменти – надхвърля заявената тематична рамка и навлиза в пространства, вторично формирани от обекта на изследване. Формулирането на подобни относително самостоятелни изследователски зони е израз както на широкия спектър от изследователски интереси, така и на литературоведския усет към евристичната значимост не само на централната тематична ос, но и на нейните производни разклонения. Този аспект на заявеното творческо присъствие на Калина Бахнева излъчва респектираща начетеност и аналитична проникателност и в същото време разкрива вътрешната свобода на съпреживяващото съзнание да изразява своите субективни предпочитания към определени явления и проблеми. Логиката на изложението и композиционната пропорционалност на отделните части ми дават основание да предположа, че личните предпочитания на

Калина Бахнева са адресирани към Словацки, Норвид, Каспрович, Виспянски, но не и към Мицкевич, представен предимно с лекционните си курсове, нито към Сенкевич, чийто роман *Quo vadis* авторката определя като „литературен кич“ (с. 576), още по-малко към Мария Конопницка, авторка на поемата *Прометей и Сизиф*, на която не отделя внимание. От полската литература на XX век са открити същностни за изследователската тема произведения на Тадеуш Ружевич, Леополд Стаф, Юлиан Тувим, Ярослав Ивашкевич, Чеслав Милош и особено на Збигнев Херберт и Януш Гловацки. Фокусирането върху всеки един от тях и съответно върху значещ за тях образен код или философска инвенция отключва многопосочно асоцииране с аналогични или конфронтационни рефлексии на творци от различни епохи и често от различни literatury. Цялостният научен труд на Калина Бахнева е наситен с проникателност и тънък усет към образните превъплъщения на значещи за европейското културно съзнание антични и християнски концепти, проектирани в творчеството на големите полски писатели на XIX и XX век.

Освен задълбочено и пространно изследване на една конкретна проблемна зона – литературната рефлексия на Античността в полската литература през XIX и XX век, представеният научен труд може да бъде определен и като история на литературните проекции на европейските културни процеси в полски контекст.

Дисертацията „Между Елада и Рим. Полската литература през XIX и XX век. (Избрани аспекти)“ е успешна реализация на един научен изследователски проект и с пълна убеденост препоръчвам на многоуважаемото жури да присъди на проф. д-р Калина Бахнева образователната и научна степен „доктор на науките“.

Доц. д-р Жоржета Чолакова
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“